

MUHTARLIK KURUMUNA İLİŞKİN İKİ BELGE

TÜLAY ERÇOŞKUN*

Muhtarlık teşkilatının idari bir birim olarak II. Mahmut döneminde (1833) kuruluşundan İmparatorluğun dağılışına kadar geçen sürede, işleyişiyle ilgili sorunlar ortaya çıkmış, yasal düzenlemelerle çözüm aranmışsa da istenilen sonuç alınamamıştı¹. 1876 yılında I. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra toplanan ilk Mebuslar Meclisinde, yeni bir vilayet nizamnamesi hazırlama çalışmalarına başlanmış, ancak 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın çıkması ve II. Abdülhamit'in Meclisi dağıtması üzerine yasayla ilgili görüşmeler sonuçlandırılmamıştı.

Tahsil-i Emvâl Nizamnamesi'nde (1880) muhtarların mali yükümlülüklerine yer verilerek vergi tahsil eden "kâbız-ı mal" olarak tavsif edilmişlerdi. Muhtar seçilebilecek kişilerde aranan özelliklerde okuryazar olmanın yanı sıra hesap tutmaya da muktedir olmaları istenmekteydi. Ayrıca topladıkları vergiyi zimmetlerine geçirmeyip zamanında hazineye teslim etmeleri hükme bağlanıyordu. Buna karşın, mali yükümlülüklerini aksatan muhtarlar olursa azledilerek yerine başkasının seçileceği belirtilmişti². Bu düzenlemelere rağmen, muhtarların seçilmeleri, görevleri, yetkileri, sorumlulukları ve alacakları ücretler sorun olmaya devam etmişti.

I. Dünya Savaşı'ndan önce 1912–1913 yıllarında yeni bir vilayet nizamnamesi çıkarma hazırlıkları sürerken muhtarlık kurumu da ele alınmış, özellikle uygulamada karşılaşılan zorlukların çözümü için yerel yöneticilerin ve ileri gelenlerin görüş ve düşüncelerine başvurulmuştu³.

* Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ Muhtarlığın Kuruluşu için bkz: Musa Çadırcı, "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme", *Belleten*, Cilt XXXIV, S. 135, Ankara, 1970 s. 409–420; Musa Çadırcı, "Türkiye'de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 2. Cilt, 3. Sayı, Ankara, 1993 Mayıs s. 3–1; Ali Akyıldız, "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimine Genel Bir Bakış", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 14, İstanbul, 2006, s. 11–30. Ülke genelinde ve Kıbrıs, Sivas ile İzmir'de kuruluşu için bkz. Kemal Çiçek, "Kıbrıs'ta Muhtarlık Teşkilatı'nın Kuruluşu", *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, 3. Cilt, 12–16 Eylül 1994, Ankara, 1999, s. 1253–1259. Galip Eken, "Sivas Eyaletinde Muhtarlığın Tesisi ve Muhtarların Kimliğine Dair", *Türk Yurdu*, Aralık 1999-Ocak 2000, s. 518–525; Erkan Serçe, "İzmir'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması ve İzmir Mahalleleri", *Kebikeç (7–8)*, Ankara, 1999, s.155–170. Bu sorunların genel bir değerlendirmesi için Bkz. Tülay Ercoşkun, "Osmanlı Devleti'nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler", *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara, baskıda.

² "Tahsil-i Emvâl Nizâmnamesi", *Düstür I. Tertip*, 4. Cilt, İstanbul, 1299, s. 382–392.

³ Bu çalışmalar tamamlanmadan "...Balkan Savaşı'nın bitiminden sonra kurulan yeni hükümet tasarısı Meclis'ten alarak bazı değişiklikler yapmış ve 15 Mart 1913'te geçici yasa şeklinde yayımlayarak yürürlüğe koymuştur..." Bkz. Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Ülke Yönetimi*, der. Tülay Ercoşkun, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007, s. 221.

Bunun yanı sıra genel teftiş amacıyla görevlendirilenlere de talimat verilerek kurumun işleyişi ve karşılaşılan zorluklar hakkında bilgi, görüş ve düşüncelerini rapor halinde merkeze iletmeleri istenmişti. Ayrıca kimi vali ve yöneticiler de memleketin içinde bulunduğu durumu, bu arada muhtarlıkla ilgili düşüncelerini merkeze ulaştırmışlardı.

Yayınlamakta olduğumuz iki belge bu görüşler içerisinde önemli olan iki örneği temsil etmektedir. İlk belge Ankara Valisinin kaleme aldığı 07.10.1913 (06 Za 1331) tarihli Vilayet Tahrirat Kalemi aracılığıyla Dâhiliye Nezaretine ilettiği görüş ve düşünceleri kapsamaktadır. İkincisi ise Diyarbakır Vilayeti Teftiş Memuru Naci Bey'in 30.09.1914 (17 Eylül 1330) tarihli raporudur⁴.

İlk belgemizde valinin adı belirtilmemiş olmakla beraber, bu tarihte eski Nafia Nazırı⁵ Hulusi Bey Ankara valisidir ve belgede imzası bulunmaktadır⁶.

Vali, öncelikle köylerde okulların açılması, yeni ziraat alet ve edevatının sağlanmasıyla ilerleme sağlanacağını vurguladıktan sonra, "...hayvan çalmak, kız ve kadın kaçırmak, oynatmak..." gibi halkın iktisaden çökmesine ve ahlakının bozulmasına neden olan olayların önünün alınabilmesi için "ilmî, ziraî, sıhî, idarî, ahlakî" ve benzeri hususlarda köy muhtarlarının önemli bir yer tuttuklarını belirtmektedir. Daha sonra Anadolu halkının ancak gözüyle gördüğü şeylere inandığını ve kendine önderlik yapanların tavır ve tutumlarını, davranışlarını örnek aldığını, bu yüzden köylülerin önlerinde hükümeti temsil eden, önyak olacak birileri bulunmadıkça ulema sıfatına bürünmüş cahillerin emellerine alet olmaktan kurtulamayacaklarını dile getirmişti⁷. Öte yandan dinle ilgili olmayan birçok hususun dinin gereği gibi gösterilerek gaflet içinde buldukları dikkate alındığında yeni bir düzenlemenin gerekliliği vurgulanmaktaydı. Özellikle nahiyelerin onar yirmişer köyden oluşan birer bölgeye dönüştürülmesi halinde nahiyeye müdürünün buraları teftiş edip hükümetin kararlarını bildirmesinin maddeten mümkün olamayacağı düşünülürken, köylülerle daima temasta bulunan ve köylerde hükümetin tek temsilcisi olan köy muhtarlarının önemi artmaktaydı.

Ankara Valisi, vilayet merkezine ulaşmasından itibaren yaptığı incelemelerde ve vilayete bağlı yerleri teftişi sırasında köylülerle teması sayesinde buldukları genel durumu, maddî ve manevî ihtiyaçlarını tespit etme imkânı bulmuştu.

Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi bu vilayette de gelip geçecek yolcuların misafir edilebilecekleri, köylülerin toplanıp sohbet edebilecekleri, her köyde bir misafir odasının bulunduğu ve bu odanın da köyün en ileri gelen aile reisine ait olduğunu belirttikten sonra bu odaların vaktiyle köyün ileri gelen aile reislerine ait olduğunu, muhtarların da bunlar arasından seçildiğini, çünkü köylülerin sadece onların sözle-

⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH. İD 120/9, Tarih: 11 C 1333 (26.04.1915)

⁵ BOA, İ.DUİT, 8/36, Tarih: 07 B 1329 (04.07.1911); Hulusi Bey'in Ticaret ve Nafia Nazırlığı'na tayinine dair. BOA, İ.DUİT, 8/42, Tarih: 11 L 1329 (05.10.1911); Kabine üyeleri arasında Ticaret ve Nafia Nazırı olarak Hulusi Bey'in adı yer almaktadır.

⁶ BOA, İ.MMS 167/1331-B-03, Tarih: 24 B 1331(29.06.1913); Sabık Nafia Nazırı Hulusi Bey'in Ankara Vilayeti Valiliğine tayine dair. BOA, MV, 231/181, Tarih: 27 B 1331 (02.07.1913); Ankara Valisi İbrahim Suha Efendi'nin yerine eski Nafia Nazırı Hulusi Bey'in tayin olunduğuna dair irade layihasının arzı.

⁷ Bkz. Ek "Ankara Valisi Hulusi Bey'in Raporu", s. 1.

rini dinleyip itibar ettiklerini vurguluyordu. Bunlar muhtar olduklarında misafir odalarının sahibi olurlar, hem de her gece bu odalarda toplanan köylülere hükümetin emir ve isteklerini anlatırlar, köyün ihtiyaçlarını karşılamak için ne yapılması gerektiğini konuşup kararlaştırırlardı. Zaman geçtikçe bu durumun değiştiğini, özellikle de Mutlakıyet yönetiminin muhtarları meşru olmayan amaçlarının temininde bir vasıta olarak kullandığını belirtmektedir.

Yasa ve yönetmeliklere uyulmayarak halka zulüm edilmiş, resmi görevlerin yerine getirilmesinde tahsildarlar ve jandarma, dolaştıkları yerlerde muhtarların halk nazarındaki nüfus ve itibarlarının azalmasına yol açmışlar, mevki sahibi olan "...o yaşlı başlı, uslu ve namuslu adamların..." yerini halka zulüm eden, muhtarlığı kuru bir unvan olarak kullanan, birkaç kuruş için onurunu çiğnemekten çekinmeyen kimseler almıştı. Köyün idari, adli, şer'î, askeri, mali, resmi işlerde kullanılan muhtarlık mühürlerinin, güvenilmeyen kimselerin eline geçerek hükümet işlerinin doğru yapılması zorlaşmıştı⁸.

Vali, II. Meşrutıyet'in ilanından itibaren devlet memurları ve hükümet görevlilerinin muhtarlara olan eski kötü bakışlarının ortadan kalktığı ve eski dönemle şimdiki halin kesinlikle ilişkisinin bulunmadığını ifade etmektedir. Ancak köylülerin eşitlik meselesini yanlış anlayıp kendilerini sosyal kurallar ve kanunlardan kurtulmuş addederek takındıkları mağrur ve dik başlı tutumları karşısında haysiyet ve iktidar sahibi kimselerin vazife yapmanın imkânsız olduğuna kanaat getirip muhtarlığı kabule yanaşmadıklarını belirtmektedir. Bunun bir sebebi de muhtarlık görevlerinin çok olmasına rağmen, bu işin karşılığı olan resmi bir aylığın yokluğu, yaptıkları işlerden aldıkları aidatların ise bu iş için yetersiz olmasıdır. Vali bu açıklamaları yaptıktan sonra çözüm olarak aidatların artırılması gerektiğini tablo halinde sunmaktadır.

İlmühaberlerin dışında ayrıca vergilerin toplanmasında tahsildarlara yardımcı olmaları karşılığında da yüzde hesabıyla halktan aidat almakta oldukları ve hatta daha önceleri muhtarların "kâbız-ı mâl" olarak nitelendirildikleri, ancak bu uygulamadaki değişikliklerle sadece ağnam vergisinden ihtiyar meclisi üyeleriyle birlikte pay aldıklarını, birkaç seneden beridir verginin toplanması tahsildarlara bırakıldığından bu paydan mahrum kaldıkları sorun olarak sayılırken, çözüm olarak 45 para aidat verilmesi öneriliyordu.

İkinci belgemiz ise Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Diyarbakır Vilayeti'nde yaptığı teftişler sonunda kaleme aldığı 30.09.1914 tarihli rapordur. Naci Bey'in daha sonraki yıllarda da müfettişlik görevini sürdürdüğüne dair elimizde bilgiler vardır⁹.

Bu rapor, Dâhiliye Nezareti Umur-ı Mülkiye Müfettişliği'ne Diyarbakır Vilayeti'nden 62 numeroyla "*Mülkiye Müfettişi Naci Bey Tarafından 17 Eylül 1330 (30.09.1914) tarihinde Köy Muhtârları Hakkında İcra Eylediği Teftişi Mübeyyin Layiha*" başlığıyla kaydedilmiştir. Üst yazısında rapor özetlendikten sonra, köy bekçileri için hazırlanan kanun gibi muhtarlar için de gerekli araştırmalar yapılarak görüşmelere hazırlık olmak üzere

⁸ Bkz. Ek "Ankara Valisi Hulusi Bey'in Raporu", s. 2

⁹ Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Halep, Aydın ve Suriye vilayetlerindeki teftişleri için Bkz. BOA, DH. UMVM 92/23, Tarih: 1 Ş 1333 (14.06.1915); DH. ŞFR. 54A/135, Tarih: 16 N 1333 (28.07.1915); DH. ŞFR, 70/162, Tarih: 06 S 1335 (02.12.1916); DH. ŞFR., 83/157, 15 R 1336 (28.01.1918).

merkez ve taşranın durumunu bilen kişilerden Dâhiliye ve Maliye Bakanlıklarından birer memur tayiniyle bir komisyon oluşturulması teklifi Müdüriyet-i Umumiyye adına Ali Paşa tarafından 12.11.1914 (30 Teşrîn-i Evvel 1330) tarihinde Bakanlığa öneriliyordu.

İdari teşkilatın temelini oluşturan köylerde, hükümetin temsilcisi olan muhtarların görevlerinin ne kadar önemli olduğu ayrıntılarıyla belirtildikten sonra, bu kadar önemli görevleri üstlenen muhtarların kendi iş ve güçlerinden uzun süre uzak kaldıkları, köylülerin hükümete karşı sorumluluklarını yerine getirmediklerinde de mesul tutularak cezalandırıldıkları, hatta Divan-ı Harb'e bile sevk edilmekle tehdit edildikleri dile getiriliyordu. Ayrıntılarıyla tespit edilen sorunlar ve sıkıntılar yüzünden namuslu ve haysiyetli kişilerin muhtarlık görevini üstlenmeye yanaşmadıkları, seçilen ve hâlihazırda görevde bulunanların çoğunluğunun bu güçlüklerle mücadele ettikleri, hatta istifa ettiklerinde bile yerlerine başkası bulunmadığından istifalarının kabul edilmediği tespiti-nin ardından, göreve yapışıp kalanlar ise işlerini bir suretle gördürüp çıkar sağlayanlardır ki böylelerinin yoklukları varlıklarından daha iyidir yorumunu yapıyordu.

Bunca sorunlarla uğraşan muhtarların, bu göreve rağbetini arttırmak için mali şartlar elvermediğinden maaşa da bağlanamadıkları, seferberlik döneminde hükümetin köylerdeki en etkin idarecisi olmaları dikkate alındığında; zabıta memurları gibi bazı hizmetlerden muaf tutulmaları, yerine getirdikleri mali hizmetler karşılığında aidat verilmesi ya da tarlalarından birkaç dönümünün vergilerden muaf tutulması öneriliyordu.

Yayınlamakta olduğumuz iki belgenin önemi, idari teşkilatın en küçük birimi olan muhtarlıkla ilgili kapsamlı yasal düzenleme çalışmalarının sürdürüldüğü sırada ve sonrasında, kurumun kronikleşen sorunlarına Ankara Valisinin 1913 ve Diyarbakır Mülkiye Müfettişinin 1914 tarihli gözlemlerini ve çözüm önerilerini sunarak ışık tutmalarıdır.

BELGE I**Ankara Vilâyet-i****Tahrirât Kalemi****Aded****Umûmi: 18887****Husûsi 654****Bihi****Dâhiliye Nezâret-i Celilesine****Hülâsa: (Boş)**

Devletlû Efendim Hazretleri

Köylerde mektebler te'sisiyle ma'ârifin ta'ammümüne köylülerin yegâne medâr-ı ma'îşeti olan zirâ'atte âlât ve edevât-i cedîdeye celb-i rağbetle te'mîn-i teshilât ve terakkiyâtına, karyeler üzerinde îrâs-ı tahrîbât-ı azîme eden ilel ve emrâz-ı müstevliyenin tahdîd-i intişâr ve sirâyetiyle, ref'-i esbâb-i hudûsüne, hayvân çalmak, kız ve kadın kaçırmak, oynatmak gibi milletin sâha-i iktisâdiyyesinde şedîd ve medîd rahneler ve safha-i ma'sûme-i ahlâkiyyesinde de elim ve vahîm şerhalar açan bâgîyâne cür'etler ve nâmûs-şikenâne i'tiyâdların izâlesine ve ve'l-hâsil memleketin ilmî, zirâî, sıhî, idârî, ahlâkî bi'l-cümle husûsâtına müte'allik kâffe-i teşebbüsât ve icrâ'atta bir âmil-i vesâik olmaları i'tibârıyla köy muhtârlarının bir mevki'-i mahsûsu hâiz oldukları müstağni'ani'l-izâhtır.

Asırların gösterdiği tecârîbe ve bugün bir hakikat-i mahzâ hâl ve şeklinde efkâr-ı umûmiyyede temessül ve ta'ayyün eden netâyice göre Anadolu ahâlisi ve bâ-husûs kuvve-i muhâkeme ve fikriyyeleri gözlerinin görüşünden ve hak ve sevâba mukârin olsun olmasın kendilerine rehnümâlık edenlerin hareket ve sîretlerine ale'l-amyâ imtisâl etmekten ibâret bulunan köylüler önlerinde nüfûz-ı hükümeti hâiz bir müşevvik ve muharrîk bulmadıkça menâfi'-i zâtiyyelerine âid teşebbüsâta bile nazar-ı istihfâf ile bakmakta oldukları ve zî- ulemâya bürünmüş bir tâkım erbâb-ı cerr ve cehlin iltizâm-ı sa'y ü amel ve men' ü nehy-i atâlet ü kesel hakkındaki ahkâm-ı sarîha-i şer'î şerîf ile tevfiik edilemeyecek bir yolda senelerden beri telkîn ve irâe edegeldikleri tarîk-ı nâ-hemvârı ta'kîb ile ni'am-i dünyeviyyeden mahrûmiyeti ve dahâ ziyâdesini istihsâlâ imkân ve kudret mevcûd olduğu hâlde bile evkât-ı azîzeyi izâ'a ve imâte ile müstahsalât-ı kuvvet-i lâ-yemûte kanâ'at-ı sa'âdet-i uhreviyyenin medâr-ı yegâne-i mazhariyyeti imişçesine fezâil-i dîniyyeden addedecek bir gaffet-i azîme ve elîme içinde kaldıkları nazar-ı dikkate alınır ve hâlen tevâbi'-i kesîr dâiresi gâyet vâsi' olan nâhiyelerden sarf-ı nazar teşkilât-ı cedîde yapılarak nâhiyeler onar yirmişer köyden ibâret birer dâireye kalb ve hasr edilmiş olsalar dahi bir nâhiye müdürünün her zamân bu köyleri teftîş, mukarrerât-ı

hükümeti ta'kib edebilmesine mâddeten imkân olamayacağı düşünülür ise köylülerle dâimâ temâsda bulunacak ve köylerde hükümetin yegâne vâsita-i tebligîyye ve icrâiyyesi olacak olan köy muhtârlarının ehemmiyeti bir derece dahâ tezâyüd ve te'âli eyler.

Merkez-i vilâyete muvâsalattan beri icrâ edilen tahkîkât ve tedkikâta ve bu kere ba'zı mülhakât-i vilâyeti devr ve tefâtîş eylediğim esnâda köylerini bir nazar-ı dakîk ve dikkatle görmek ve kendileriyle de temâsta bulunarak ahvâl-i umûmiyyelerine yakından tenfiz-i nazarla ihtiyâcât-ı mâddiyye ve ma'nevîyyelerine ilme'l-yakîn bir vukûf ve ittîlâ' peydâ etmek fikriyle hâsseten uğradığım köyler ve köylüler üzerindeki meşhûdâtıma nazaran Anadolu'nun sair mahallerinde olduğu gibi bu vilâyette de gerek gelip geçecek yolcuların misâfireten beytütetine gerek köylülerin ictimâ'ıyla sohbet ve muhabbet etmelerine mahsûs olarak hemen her köyde misâfir odası nâmıyla birer oda mevcûd ve bu odaların emr-i idâresi ve nezâreti köyün en mu'teber olan âile reisine mevdû' olduğu ve vaktiyle köy (**Sahife 2**) muhtârları da bu gibi âile rüesâsı meyânından müntehab ve mansûb ve çünkü köylüler haseben, neseben bunların ihtârât ve nesâyihine meftûn ve meclûb olarak işte bu muhtârlar o misâfir odalarının sâhibi ve hemen her gece bu odalarda toplanan köylülere karşı gerek hükümetin evâmîr ve tebligâtını gerek köyün zâten mevcûd veyâ yeniden hâsıl olan ihtiyâcâtını köylüye tefhîm husûsunda hükümetin ve köyün en muhterem ve mu'temed birer mübellîğ ve nâsihi ve netâyic-i tefhîmât ve tebligâtının her dem hâzır ve âmâde birer murakkib ve mu'akkıbı buldukları hâlde edvâr-ı zâile-i mutlakîyyette son devre-i mündefi'a-i şiddetde me'mûrîn-i hükümetin muhtârânı âmâl ve menâfi'-i gayr-i meşru'alarının te'mîn ve istihsâline bir vâsita ve âlet olarak istihsâmı i'tiyâd etmeleri ve kavânîn ve nizâmâtın dâire-i tecvîzine giremeyecek sûretlerde halka tahakküm ve tecellüd ile ifâ edecekleri vazîfe-i resmiyyenin hîn-i teblig ve tenfizine medâr-ı yegâne karz vesâir âmâl-i zâtiyye ve ef'âl-i keyfiyyelerinin de tervîc-i husûlune hâdim ve vesile addeden me'mûrîn-i tahsîliyye ve jandarmaların da dolaştıkları yerlerde muhtârların efrâd-ı ahâlî nazarında kesr-i nüfûz ve i'tibârlarına bâdî etvâr-i mütecebbirâne ve evzâ-i muhakkirâne takınmaları gibi ahvâl ve esbâb ilcâatıyla muhtârlık vezâifini köylülerin birer mevki' sâhibi olan o yaşlı başlı, uslu ve nâmûslu adamları kabûlden ibâ ve ihtirâz ettiklerinden bu vazîfe-i mühimme-i me'mûr ve sıfat-ı resmiyyesiyle köye gelecek her şahsın her teklîfine karşı "Semi'nâ ve ata'nâ" diyerek ve her lâtma-i tahkîr ve tezlîli bir mu'âmele-i iltifât ve nevâziş telakkî ile boyun eğerek muhtârlığın kuru bir ünvânını nefsi-zelîlinde muhâfaza ve anın zîmnında haklı haksız istihsâlinden ümîd-vâr olduğu birkaç gurusu istifâde için haysiyyet-i zâtiyyelerini çiğnemekten, çekinmeden hüsn-i te'essür edemeyecek eşhâs uhdesine kalmış ve işte bu kabil kimselerden terekkeb eden hey'et-ı ihtiyâriyye umûru pek müzebebe ve mensî bir hâl alarak köyün devâir-i idâriyye, adliyye, şer'iyye, askeriyye ve mâliyyeye te'alluk eden husûsât-ı resmiyyesinde isti'mâle mahsûs olan resmî mühürlerin eyâdî-i gayr-i mu'temedde kalarak bu yüzden kuyûd ve mu'âmelât-ı hükümetin selâmet-i cereyânını muhill birçok hâlâtın ser-zede olmuş bulunduğu anlaşılmıştır. Meşrûtiyyet-i mes'ûdemizin hulûl-i salâh-ı şumûlundan beri me'mûrîn ve müstahdemîn-i hükümetin muhtârlara eski enzâr-ı sakîme ile bakmaları ber-taraf olmuş ve devr-i sâbıkın seyyi'âtı cümlesinden olan ahvâl-i mahkiyenin hâl-i hâzır ile münâsebet-dâr olmadığı derkâr bulunmuş ise de ne çâre ki köylülerin emr-i

müsâvâtı yanlış telakkî ve tefsîr ile kendilerini kuyûd-i ictimâ'iyeye ve kânûniyyeden âzâde addetmek gibi garîb bir telakkî ile takındıkları evzâ'-i mağrûrâne ve ser-keşâne karşısında sehl ü âsân sûrette ifâ-yı vazîfe kâbil olamayacağına kanâ'at eden erbâb-ı iktidâr ve haysiyyetin muhtârlığı kabûle yanaşmamakta oldukları ve bu adem-i rağbetin başlıca esbâbından birisi de hey'ât-ı ihtiyâriyyenin ve bâ-husûs muhtârların kavânîn-i devlet ve evâmîr-i hükümetle mu'ayyen vezâifini câmi' ve muvazzah olarak telfik ve mümkün olduğu kadar sâde bir ifâde ile bi't-tahrîr tab' ü temsîl ile muhtârlara verilmiş ve yüz bu kadar sahîfelik bir kitâb teşkil etmiş olan muhtârlık vazîfesinin kesret ve bu yolda iktihâm ve ihtiyâr edilecek zahmet ve masrafa tekâbül edecek âidât-ı resmîyyenin mefkûdiyeti teşkil etmekte bulunduğu cihetle muhtârlıklar ke'l-evvel nâ-ehil ellerde kalmıştır. (**Sahife 3**)

Sene-i hâliyye için tecdîden ve ibkâen intihâb edilmiş olan muhtârlar içindeki eşîrrâ ve cühelânın ifâ-yı vazîfede görülecek batâet ve gayr-i kânûnî cür'etlerinden dolayı tebdîl ve terhîbleri bedihî ise de umûm muhtârlıkların eyâdi-i erbâb-ı haysiyyet ü iktidâra tevdi'ine teşebbüs vakt-i intihâb olan sene-i âtiye ibtidâsına kalmak zarûrî bulunmuş ve köylünün hey'et-i ihtiyâriyyeye ve hey'et-i ihtiyâriyyenin köylüye karşı hukûk ve vezâif-i mütekâbilesini mübeyyin ve ihtiyâc-ı hâl ve zamâna muvâfık bir kânûn tanzîm ve buna ashâb-ı haysiyyet ü kifâyetin muhtârlığa nazar-ı rağbetini müstelzim olacak ahkâm ve şerâit-i münâsibe derc ile beraber muhtârların muhtârlık yolunda ihtiyâr edecekleri zahmet ve masrafa mukâbil ahâlîden kânûnî ve gayr-i kânûnî bir sûrette almakta oldukları ücretin ahâlîye bâr olmayacak fakat muhtârlık yolunda iktihâm ve ihtiyâr edilecek zahmet ve masrafa tekâbül edebilecek bir râddeye iblâğ etmek ve gayr-i kânûnî ücûrâtın muhakkak olan aksâmını da ta'dîlen kabûl ile şekli resmîyyet vermek mertebe-i vücûbda görüldüğünden bu cihetlerin tafsîlen arzına ibtidâr olunur: Ma'lûm-i âlî-i nezâret-penâhileri olduğu üzere muhtârların nüfûs nizâm-nâmesi mücebince verdikleri matbû' ilmühâberlerden aldıkları ücretin kendilerine âid olan kısmı ber-vech-i âtidir:

(İlmühâber)	Kuruş	Para
Tevellüdât ilmühâberinden	0	20
Bâkir münâkehât ilmühâberinden	2	20
Seyyib münâkehât ilmühâberinden	1	20
Tebdîl-i mekân ilmühâberinden	0	20
Tecdîd-i nikâh ilmühâberinden	0	20
Bu ilmühâberlerden başka olarak nüfûsa müte'allik husûsâtta evrâk-ı âdiye üzerine verdikleri ilmühâberlerden	3	—

Ücret-i imlâ'iyeye ve tahrîriyyeye bile kifâyet etmeyecek bir râddede olan böyle cüz'î mikdârda alınan ücretlerin bir senelik yekûnu en fakîr bir muhtârın muhtârlık yolundaki bir haftalık zahmet ve masrafına bile tekâbül edememekte olması cihetiyle bu ilmühâberlerin vakt ü zamânıyla nüfûs idârelerine getirilip mu'âmele-i kaydiyyesinin

ifâsı – ashâbı tarafından bi'z-zât iltizâm ve bi'z-zât ta'kib edilmediği sûrette–aylarca, senelerce te'ahhur etmekte yâhûd mahrûmü'l-insâf olan muhtârlar bu ilmühaber ücretlerinin ez'âf-ı muzâ'afını talep sûretiyle ashâb-ı mesâlihe yâ nakden ızrâr yâhûd iş te'ahhurâta dûçâr edilmektedir. Bu gibi ahvâle mahal kalmamak, muhtâr da zahmete mukâbil mu'tedil bir ücret alarak (**Sahife 4**) maslahatı te'ahhurdan vikâye etmek üzere nüfûs nizâmnâmesi mücebince ahâliden alınan matbû' nüfûs ilmühaberleri ücretlerinin muhtârân ve eimmeye âid kısmının ber-vech-i âtî tezyîd-i mikdârı maslahaten lâzimidir:

(İlmühaber)	Kuruş	Para	Nüfusa Ait
Tevellüdât ilmühaberinden	3	–	20 Para
Bâkir münâkehâtı ilmühaberinden	10	–	100 Para
Seyyib münâkehâtı ilmühaberinden	5	–	60 Para
Tebdîl-i mekân ilmühaberinden	2	20	20 Para
Tecdîd-i nikâh ilmühaberinden	2	20	20 Para

Bu ilmühaberlerden başka olarak muhtârların evrâk-ı âdiye üzerine verecekleri ilmühaberlerden de 3 kuruş ücret istifâ edecekleri nüfûs nizâmnâmesinin 12. Mâddesinde musarrah ise de ilmühaberlerin aksâma münkasım olmamak ve bu 3 kuruş ücret ba'zı ilmühaberlerin ehemmiyet-i mündericâtıyla da mütenâsib bulunmamak ve ez-cümle bâkir, sagîre, seyiyib akidleri için mehâkim-i şer'iyeden izinnâme istihsâli zımında verilecek ilmühaberlerin ücreti husûsunda muhtârlar ile ashâb-ı mesâlih arasında ekseriyâ münâza'ât hâdis olmakta ve herhâlde iş muhtârları ziyâde mikdârda para vererek iknâ' ile netîcelenmekte olmak cihetiyle bu ilmühaberlerden aksâma taksîm ve ücretlerini mu'tedil bir sûrette tezyîd ile tasrîh mertebe-i vücûbdadır:

(İlmühaberler)	Kuruş
Sagîre akdi için izinnâme istihsâli zımında verilecek	20
Bakîr akdi için izinnâme istihsâli zımında verilecek	10
Seyyib akdi için izinnâme istihsâli zımında verilecek	5
Zâyi'inden nüfûs tezkeresi i'tâsı ve husûsât-ı sâire için verilecek resm-i damgaya tâbî' ilmühaberlerden	5

Bunlardan başka 3 tâkim ilmühaber dahâ vardır ki; bunlardan bir kısmı kânûnen veyâ emre müsteniden değil te'âmüle binâen her yerde muhtelif sûrette ve bir kısmı da gâyet cüz'î mikdârda ücrete tâbî' tutulmakta, ale'l-ekser ya ashâb-ı mesâlih nakden za-

rara, veyâhûd muhtâr ile sâhib-i maslahat arasında mücâdele tahaddüs ile – zât-ı maslahat te'ahhura dûçâr olmaktadır. Bu ilmühaberler de ber-vech-i âtîdir: **(Sahife 5)**

1. Ma'zûl ve müteka'id vesâir ashâb-ı ma'âşın altı aylık yoklama ilmühaberleri
2. Ferâğ ve intikâl ilmühaberleri
3. Zirâ'at Bankasından istikrâz için müstekriz verilecek ilmühaberler

Muhassesât-ı zâtiyye idâresince ilmî, askerî, mülkî müteka'idin ile erâmil ve eytâm me'mûrîn ve müteka'idine ve ma'zûlîn ve kadro hârici ma'âş alanlara mahsûs ve ma'âş cüz-dânlarına merbût ilmühaberler ihdâs edilmiş olduğundan muhtâr ve imâmların altı ayda bir kere bu ilmühaberleri imlâ ve tanzîm için almakta oldukları ücret-i gayr-i kânûniyyenin de tertîbâtı vech ile kabûl-i resmiyyeti maslahaten münâsib görülmüştür.

Ma'âş İlmühaberleri	Kuruş	Para
100 kuruştan yukarı 500 kuruşa kadar	5	–
501 kuruştan 750 kuruşa kadar	7	20
751 kuruştan yukarı ma'âş için	10	–

Sâir ashâb-ı ma'âşât için verilecek "Ber-hayât" ilmühaberlerinden alınacak ücûrâtta bu nisbet muhâfaza edilmelidir.

Ferâğ ve intikâl mu'amelelerine âid ilmühaberler ol bâbdaki emr-i mücebince beş kuruş ücrete tâbi' ise de bu ücret için ehemmiyeti ile mütenâsib olmadığından ber-vech-i âtî aksâma tâbi' tutulmalıdır:

Ferâğ ve İntikâl İlmühaberlerinden	Kuruş	Para
5000 kuruşa kadar	5	–
5001'den 10000 kuruşa kadar	7	20
10001'den 20000'e kadar	10	–
20001'den 30000'e kadar	15	–
30001'den yukarısı için	20	–

Zirâ'at Bankalarından istikrâz için verilecek ilmühaberlerden alınagelen kırk para ücret dahi şu vech ile ta'yîn kılınmalıdır. **(Sahife 6)**

İstikrâz İlmühaberlerinden	Kuruş	Para
500 kuruşa kadar istikrâz ilmühaberlerinden	5	–
501'den 1000 kuruşa kadar	7	20
1001'den 2000 kuruşa kadar	10	–
2000'den yukarısı istikrâzâtan	15	–

Yine ma'lûm-ı âli-i nezâret-penâhîleri olduğu üzere vaktiyle muhtârların bir ünâm da "Kâbız-ı Mâl" idi. Emlâk ve arâzî vergisini bu kâbız-ı mâllar tahsil ve mâl sandıklarına teslim ederler bu hizmetlerine mukâbil ahâliden yüzde hesabıyla bir mikdâr da âidât alırlar idi. Köylülerin kesret-i emlâkına ve vüs'at-ı arâzisine göre bu âidât muhtârların muhtârlık yolundaki zahmet ve masraflarına tekâbül ve ma'îşetlerini te'mîn edecek bir yekûn teşkil ve bu intifâ' da erbâb-ı haysiyyetin muhtârlığa rağbetini te'mîn eylerdi. Âhiren tahsîlat idâreleri teşekkül ederek muhtârlardan bu vazîfe alınmış ve yalnız ağnâm rüsûmu tahsîlatından yüzde altmış paranın on parası imâm ve papaslara ve on parası muhtârlara ve yirmi beş parası da mütesâviyen ihtiyâr meclisi a'zâlarına i'tâsı ağnâm ta'lîmâtının otuz altıncı mâddesi iktizâsından bulunmuş olup fakat birkaç seneden beri ta'dîl-i ağnâm vazîfesi tahsil me'mûrlarına tevzî' ve tahsîl-i rüsûm da bu me'mûrların cümle-i vezâifinden addedilmek ve buna mukâbil tahsil me'mûrlarına birer ma'âş nisbetinde ikrâmiyye i'tâ olunmak cihetiyle imâmlara, papaslara, muhtârlara ihtiyâr a'zâlarına verilmek lâzım gelen yüzde altmış paradan kırk beş paranın birkaç seneden beri i'tâ edilmemekte olduğu anlaşılmıştır.

Ağnâmın ta'dâdı husûsunda kendilerine birçok vezâif ve metâ'ib tahmîl olunan hey'ât-ı ihtiyâriyyeyi ve bâ-husûs muhtârları irâde-i seniyyeye iktirân etmiş bir ta'lîmât ile mu'ayyen âidâtan mahrûm bırakmak gerek emr-i ta'dâd gerek tahsîl-i rüsûmat husûslarında muhtârlardan beklenen hizmet ve mu'avenetin kemâ yelîku ibrâz ve ifâsında vehn ve kesel görüleceği şübhesinden âzâde bulunduğuna kemâ-fi's-sâbık ber vech-i ta'lîmât kırk beş para âidâtın i'tâsı husûsu te'yîd olunmalıdır.

Bunlarla beraber muhtârlar intihâb-ı ahâlî ve tasdik ve ta'yîn-i hükümetle muhtârlıkda buldukları seneler için tarîk bedel-i nakdiyesinden mu'âf tutulmalıdır. (Sahife 7)

Muhtârlık için tafsîlât-ı mesrûde dâiresinde âidât alınmak kat'iyet-i kânûniyye ile resmîyet hâsıl ettiği ve binâen-aleyh muhtârlık yolunda ihtiyâr edilecek zahmet ve masrafın böyle mü'emmen ve dâimî bir karşılığı gösterildiği ve cânib-i hükümetden de erbâb-ı ehliyyet ve haysiyyetin tercih ve ta'yîni emrinde iltizâm-ı dikkat ve basîret olduğu sûrette muhtârlıkların eyâdî-i iktidâra geçeceği ve şu hâlde tabakât-i idâre-i hükümetin esâsını teşkil eden muhtârlık vezâifinin hüsn-i temşiyetine imkân hâsıl olmak cihetiyle mu'âmelât-ı umûmiyye-i hükümetin metîn bir mecrâ-yı cereyân ve selâmete gireceği i'tikâdındayım. Ol bâbda emr ü fermân hazreti men lehü'l-emrindir. Fî 6 Zî'l-ka'de Sene 1331 ve Fî 24 Eylül Sene 1329, Ankara Valisi Hüseyin Hulûsî

BELGE II**Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Layihası - 1 (Üst yazısı)****Dâhiliye Nezâreti****Umûr-ı Mülkiye Müfettişliği****Diyarbakir Vilâyeti**

Numero 62

Dâhiliye Nezâreti**Sene 1330**

Mülkiye Müfettişi Naci Bey Tarafından 17 Eylül Sene 1330 Tarihinde Köy Muhtârları Hakkında İcrâ Eylediği Teftîşi Mübeyyin Lâyihadır.

Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Layihası - 2**Müşâhede Edilen Ahvâl ve Mülkiye Müfettişi Tarafından Der-miyân Edilen Tenkîdât**

Müstağnî-i arz ü beyândır ki teşkilât-ı idâremizin esâsını nasıl kurâ teşkil ederse bi'l-cümle umûr-ı resmiyyemizin mihver-i deverânı da muhtârlarla he'yet-i ihtiyâriyyenin mesâit ve muâmelâtlarıdır. Mülkî, mâlî, adlî, şer'î, askerî, inzibâtî hiçbir dâiremiz yoktur ki esâs muâmelâtını bu he'yetlerin mezâbit ve ilmühaberlerine istinâd ettirmekten âzâde kalabilsin. Muhtârın vesâteti olmadıkça evâmîr-i hükûmet ekseriyât-i ahâliyi teşkil eden köylülere, tebliğ edilemez. Anın inzimâm-ı mu'âveneti bulunmadıkça tahsildârlar; emvâl-i devlet-i cibâyet, jandarma: evâmîri ve celb ve ihzârları infâza müttehim ve mahkûmları der-dest, nâhiye müdürü de emr-i irâdeyi bi-hakkın tedvîr edemez. Andan ilmühaber alınmadıkça nüfûs muâmelâtı cereyân edemez, vergi ve tekâlif-i emîriyye tahsîsâtı sür'at ve sühûletle yapılamaz, nikâh, talâk, hasr-ı verâset, isbât-ı neseb vesâir bin türlü mesâil-i şer'iyye ferâğ intikâl gibi mu'âmelât-ı medeniyye ifâ edilemez, delâlet ve biraz da gayreti te'mîn edilmedikçe vesâit-i nakliyye cem', tekâlif-i harbiyye cibâyet, erbâb-ı esnân ve mükellefiyet-i askeriyye celb olunamaz. El-hâsıl devâir ve mehâkimin heman umûmunda anın tasdîki anın şehâdeti anın ilmühaberî medâr-ı istinâd ittihâz ve ekser husûsâtta anın delâlet ve mu'âvenetine arz-ı iftikâr ediliyor. Bu kadar mühimm ve müteaddid vezâifile mükellef tutulan bir şahsın o nisbette külfet ve zahmeti olacağı şübhesizdir. Ba'zı vakitler olur ki günlerce köyünden uzak iş ve gücünden muattal olarak kazâ, livâ, vilâyet merkezlerinde kalmağla yâhûd hayvânî sûrette ovalarda dağlarda me'mûrîn veyâ jandarmalarla beraber dolaşmağa mecbûr olur.

Hattâ ekser husûsâtta ve bi'l-hâssa mu'âmelât-ı askeriyye ile tekâlif-i harbiyye mesâilinde muhtâr; hükûmet ile ahâlî beyninde bir vâsıtâ-ı tebliğ ve tebellüğ, umûr-ı resmiyyede emîn ve mu'temed olmaktan ziyâde köylülere müte'allik husûsâtta âdetâ kendüsü bi'z-zât mes'ûl ve mükellef tutulmaktadır. Köylerdeki erbâb-ı esnânın vakt ve

zamânıyla sevki, komisyonlarca tevzî' edilen her türlü vesâit-i nakliyye ve tekâlif-i harbiyyenin efrâd-ı ahâli beyninde taksîm ve ba'dehû cem' ve irsâli ve nakl ve anbarlara îsâli mecbûriyeti şahsen kendisine tahmîl ediliyor. Ve adem yâhûd te'ahhur-i ifâ ve infâzından dolayı muhill-i haysiyyet mu'âmelât-ı şedîdedeye hedef tutuluyor, yâhûd divân-ı harbe sevk edilmekle tehdîd ediliyor.

Hâlihâzırdaki seferberlik tarîh-i ilânından bu güne kadar geçen iki ay müddet zarfında köy muhtârları zann etmem ki bir gün hânelerinde kalup istirâhat etmiş yâhûd kendi zirâ'at işleriyle meşgûl olmak için bir fırsat bulabilmiş olsunlar; bi'l-âkis bütün evkâtlarını hayvân buğday, arpa, saman, ip, semer, çuval gibi lâ-yuadd ve lâ-yuhsâ tekâlifî toplamakla vesâir bin türlü evâmîr-i hükümeti infâz etmekle imrâr etmektedirler. Bu müddet zarfında her birisi yalnız merkez-i vilâyete (**Sahife 2**) takrîben yirmi def'a gelüp gitmiştir. Öte taraftan ise tarlaları hâlâ metrûk işleri hâlâ muattaldır. Kendilerine tahmîl edilip bir nebzesi bâlâda ta'dâd edilen vezâif; resmî kânûnî olan vezâiftir. Hâlbuki bu muhîdde muhtârların ayrıca bir vazîfe-i munzamaları vardır ki o da köyüne giden me'mûrîn ve jandarmaların dahi efrâd-ı ihtiyâtiyyenin sık sık tevâlî eden ziyâretlerinde muhtârlara mâlen hâsil ettikleri külfet ve meşakkat pek tahammül-fersâdır. Bu kadar mütenevvî' vezâif ve mükellefiyetlerle mükellef ve zâhiren me'mûr ise de hakikatte bir hizmetkârdan dahâ dûn mu'âmelât-ı tahkîriyye hedef tutulan bu sâkin, mu'tî eşhâs, başkaların[ın] müstefîd oldukları her türlü mu'âfiyât-ı kânûniyyeden mahrûm ve mâlen müstelzim-i fevâid olan hidemât-ı resmiyyeden dûr tutulmaktadır. Bu gibi külfetli hidemâtın zuhûrunda en evvelâ tahattur edilen muhtârlar, muntakalarının dâhil veyâhûd ilerisinde mecâlis ve mehâkimce icrâsına lüzûm görülen keşf, tahdîd-i hudûd gibi yevmiye ücreti, a'sâr tahmîniyyâtı ta'dâd-ı ağnâm gibi ücreti maktûası olan hidemât için ehl-i hibre, encümen veyâ ta'dâd me'mûru ta'yîn edilirken kat'iyen der-hâtur edilemezler. Belki hârictden ta'yîn edilen me'mûrîn ifâ-yı vazîfeye azîmetlerinde köylerde ve bi't-tab' muhtârlar nezdinde kalıp meccânen te'mîn-i mekân ve ma'îşet sûretiyle onlara bâr olurlar. İşte bu ve dahâ nice bu kabil ahvâlden dolayı erbâb-ı nâmûs ve haysiyyet muhtârlığa yanaşmamakta ve el-yevm muhtâr nâmıyla bulunup ekserîsi intihâbsız olan (kâhyalar) bu vazîfeden son derece bîzâr bulunmakta ve ekserîsi istifâ ettikleri hâlde başkaları bulunamayacağından nâşî, kabûl-i istifâları da mümkün olmamaktadır. Bu vazîfeye yapışıp infikâk etmek istemeyenler ise işlerini bir sûretle ediverip te'mîn-i menfaate muvaffak olanlardır ki bu gibilerin adem-i vücûdları vücûdlarından enfa' bulunduğu şübhesizdir. Binâen-aleyh vücûdlarından istiğnâ edilemeyecek olan ve nice hükümün en esâslı vâsıtâ-ı icrâiyyesi dahi mu'temed ve mü'emmeni bulunan iş bu küçük me'mûrînün – ahvâl-i maliyye-nin adem-i müsâadesine mebnî bi't-tab' – ma'âş ve tahsîsâtla tavzîf ve iktidârları mümkün olmayacağı derkâr ise de seferberlik esnâsında – hükümetin en cevval ve fa'âl vesâitinden bulduklarından nâşî – sâir me'mûrîn-i zâbata gibi müstesnâ tutulmak hükümetin ücretli, tahsîsâtli hidemât-ı mevkûtesinde sâirlerine tercîhen ta'yîn olunmak vesâit ve inzîmâm-i mu'âvenetleriyle icrâ edilecek tahsîlat, ta'sîr gibi umûr-ı maliyyeden vesâir bi'l-umûm hidemâttan dolayı kendilerine ba'zı cüz'î âidât vermek yâhûd tarlalarından birkaç dönümlük mu'ayyen bir parçayı veyâ ağnâmdan birkaç re's rüsûmdan mu'âf tutmak (**Sahife 3**) ve'l-hâsıl külfetlerine mukâbil bu kabil menâfi-i cüz'îye ile kendilerini mazhar-ı ni'met eylemek sûretiyle haklarında icâb-ı ma'deletin icrâsı ve buna tebean da

iş bu mülkün tezyîdi i'tibârıyla beraber peyderpey kurânın teşkilât ve ıslahât-ı idâriye-i müstakbelesine şimdiden bir zemîn-i müsâid tehiye vü ihzârı fikr-i kâsırânemce pek münâsib olacak ise de bi't-tedkîk tasvîb ve adem-i tasvîbi menût-i rey-i rezîn-i isâbetkarin-i sâmilericidir. 17 Eylûl Sene 330 Mülkiyye Müfettişi (Naci) (İmzâ)

Teftîş Edilen Me'mûrun İzâhatı

İhtâr: Teftîş edilmiş me'mûrun i'tâ edilecek bir cevâbı olmadığı takdirde iş bu hâl zabta derc edilecektir.

"Jandarmaları misâfir edip meccânen it'âm ve hayvân yemlerini tedârik eylemektir. Hele bunca meşgûliyetlere bu kadar azîm fedâkârlıklara ilâveten seferberlik sebebiyle bu zamanlarda âmed ü şüdlere tezâyüd eden..."

Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Layihâsı - 3

Teftîş Edilen Me'mûrların Âmirleri Tarafından Der-miyân Edilecek Mütâlaât

"Mu'âmelât-ı tahsîliye tebliğîyye tenfîziye vesâire için köyde mes'ûl bir muhâtabın vücûdu elzemdir. Mes'ûliyet ise meccâni evvelâ hibe husûsuna bu bâbda der-miyân olunan ve vilâyât ile he'yet-i teftîşîye ma'rûzâtıyla müeyyed bulunan mütâlaât-i vakua pek musîbdir. Fî 22 Eylûl Sene 330 Diyarbekir Valisi" (İmzâ)

Nezâret veyâhûd İdâre-i A'idesince İttihâz Edilen Tedâbir

"Mesele mühimmdir. Bir kere de müdir-i umûmî ile müzâkere edilmek üzere başkâtib bende efendiye, Fî 4 Teşrîn-i Evvel Sene330."

Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Layihâsı - 4

Babîali

Dâhiliye Nezâreti

Umûr-i Mülkiyye Müfettişliği Müdiriyyeti

Adet

872

Bihî

Huzûr-i Âli-i Nezâretpenâhiye

Diyarbekir Mülkiyye Müfettişliği'nden bu kere vârid olup leffen takdîm kılınan lâ-yihada adlî, şer'î, askerî ve inzibâtî birçok husûsâtta hükümete hizmet ve mu'âvenet eylemekte olan muhtârların işbu mütenevvi' ve mühimm işlerde te'mîn eyledikleri

fâide mukâbilinde istifâde-i şahsiyyeye mazhar olmadıktan başka bazen de külfet ve hakarete ma'rûz kaldıkları beyânıyla hem mesâlih-i devletin te'mîn-i hüsn-i temşiyeti ve hem de bu vazîfe-i müşkileye erbâb-ı isti'dâdın celb-i râğbeti zımında muhtârânın ba'zı gûne mu'âfiyete mazhariyyetleri lüzûmu der-miyân; edilmiş ve mütâlaât-ı vâkıanın vilâyetçe de musîb görüldüğü anlaşılmıştır. Kurâ ve mahallât muhtârları âidât ve ücûrâtının mukannen ve mü'emmen olmaması yüzünden hükümetçe tesâdüf edilen müşkilât-ı adîdenin ref-i esbâbının istikmaline dâir takdîm kılınan 1 Nisan Sene 330 târîhli müzekkere üzerine bir gûna iş'âr-ı âlî-i nezâret-penâhîlerine dest-res olunamamış ve meselenin ehemmiyeti müstağnî-i beyân olarak bu husûsa dâir bir tedbîr-i esâsî ittihâzı derece-i vücûbda bulunmuş olmağla mes'ûliyetleri mukâbilinde münâsib bir sûrette tavzîfleri îcâb eden muhtârlar hakkında dahi köy bekçileri misillü bir kânûn-i mahsûs tanzîmi için tedkîkât-ı lâzime icrâsıyla müzâkerât-ı mütekaddimedede bulunmak üzere merkez ve taşra ahvâline vâkıf zevâtın nezâret-i celîleleriyle Maliyye Nezâretince birer me'mûr ta'yîn ve bir komisyon teşkîl edilerek keyfiyetin intâc edilmesi menûti müsaade-i aliyeye-i nezâret-penâhîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel Sene 330 Müdiriyyet-i Umûmiyye nâmına Bende El-Hâc Ali Paşa

(Belgenin Arka Yüzündeki Kayıt) **Müfettişlik (756)**

He'yet-i Teftîşiyenin 1 Nisan Sene 330 târîhli müzekkeresi ne olmuştur. Fî 2 Teşrîn-i Sâni Sene 330. Mezkûr müzekkerenin târihi 9 Nisan Sene 330 olup hukûk müşâvirliğinden alınarak birleştirildiği ma'rûzdur. Fî 2 Teşrîn-i Sâni Sene 330. (İmzâ)

Muhtâr âidâtının sûret-i tevzî' ve tahsîli hakkında der-dest tedkîk olan nevâhî kânûnuna ahkâm-ı mahsûs vaz' olunacağından şimdilik usûl-i mer'iyye dâiresinde mu'âmele ifâsı zarûrî olduğu arz olunur. Fî 5 Teşrîn-i Sâni Sene 330 (Mühür) (Hafız).

Ankara Valisi Hulusi Bey'in Raporu - s. 1

رأى عليه من قبله

انكشاف

مكرر

تاريخ

تاريخ ۱۸۸۸

تاريخ ۶۵۹

در شهر اقدم حضرت

کوبیده و مقید تا سید معانی که کوبیدون بکار سار سبستی بود و زاهد آتوت و ادوات حیدر
جب رخصت نامه بیرون رفتند از قریب فرود آمدند و از آن قضایای غیر این حق و از امر مستوفین
قدیسی و سید ابی اسباب هدونه جبران حاصله از قریب این خارجیه و اینا قوی منصف
انتقاد شده شد و در هر دو طرف مستوفین اخذ شده بود اجماع و در بعضی شرحه آخان با عیال
و ناموس سینه انصارون از دست و بی عدل مختلف عملی از آنجی صحت و اداری اخذ و با عیال
منصف کاروانت و اجازت به حاصل رسائی و کفر اهتیاره کوی قدرین رسوخ کتومی حاصل از
منصف عیال بقا شد.

عده کوی کوی کوی... در هر دو طرف مستوفین اخذ شده بود اجماع و در بعضی شرحه آخان با عیال
و ناموس سینه انصارون از دست و بی عدل مختلف عملی از آنجی صحت و اداری اخذ و با عیال
منصف کاروانت و اجازت به حاصل رسائی و کفر اهتیاره کوی قدرین رسوخ کتومی حاصل از
منصف عیال بقا شد.

تاریخ و مقامی... در هر دو طرف مستوفین اخذ شده بود اجماع و در بعضی شرحه آخان با عیال
و ناموس سینه انصارون از دست و بی عدل مختلف عملی از آنجی صحت و اداری اخذ و با عیال
منصف کاروانت و اجازت به حاصل رسائی و کفر اهتیاره کوی قدرین رسوخ کتومی حاصل از
منصف عیال بقا شد.

انکشاف

Handwritten signature or stamp at the top right.

Handwritten text below the signature.

Handwritten text on the right margin.

معنی تا حدود و ثغیر این موارد نفوس نه ساری شیخ ایمان آمان طبع نفوس
هم و جرات اجابت خواران را که به عادت خود برودند از این معنی بمانند :

یاد عقود توزان هم و جرات یاد می نمودند
باوشاکای
تیب
نیلانک
خدا - طاع

و هم و جرات با همه ادوی قیرون او را عیاره او نیزه و بر کوه هم و جرات دره
اوج کوه چون استغایه جفا نفوس نه ساری او شیخ ماره سده معراج بر هم و جرات
افنامه نظم اولامه و با اوج خود چون معنی هم و جرات اقلیت نه جانیه ده تا
بولامه و از جمله بار صده تیب عقد چون عالم سجدون از نام استغایه هم
و بدین علم و جرات احد عقودت می را از اصحاب مصالح آرد که از با سازمان هادون
اولفقت و کوه کوه تیب قیرون ماره نفاذده یاره و برین اقیاع بر تیب کوه هم و جرات
و هم و جرات استغایه هم و جرات مفسد صورت تیب لایه نفوس ماره و جیره در

- عقود عقد تیب از نام استغایه هم و جرات
کار
تیب
خاندان نفوس تیره اعطی و کوه ساری تیب و بر جرات هم و جرات
علم و جرات

بولون با همه اوج عالم هم و جرات و در کوه بولون شیخ تا توانا و با همه مستند و کل
تلاطم تا کوه کرده مختلف صورت و تیب ده هایت جزئی نفاذده اجنه نام طبع نفوس تیب کوه
با اصحاب مصالح نفاذده با خود خواران را که به عادت خود برودند از این معنی بمانند :
معنی تا حدود و ثغیر این موارد نفوس نه ساری شیخ ایمان آمان طبع نفوس
هم و جرات اجابت خواران را که به عادت خود برودند از این معنی بمانند :

انقلابی

حزبیت

عزت

مردی
شورس

خوب

مجموعه

۱- مزدور و متقاعد و صاحب معاشه آتی آبلور و خدمت و خوراک
 ۲- فراغ و انتقال هم و خوراک
 ۳- زیادت بافرسج استقراضا چون سفارشه و برابره جلا هم و خوراک
 قصصات زاینه اوردنجه همی ، عسکری ، مکتبی شفاعتین ابلور ۱۰۰۰۰۰۰۰ و انام شامورین
 و شفاعتیه و سفارته و قاور و خاچی معاشی آونزه شخصی و معاشه خوراک و نونه
 مبدول هم و خوراک است ایشیه کللی خند و اما مولک آتی کتبه برده بو هم و خوراک و
 و تبلیغ ایشیه املف و فرجه است - جی قانونیه نکی - تریبیاتی و جبرایله فرجه - سینی معاشه
 تا کویستد -

۱- غصه ... غصه بر قاضی ... غصه بر اولیای معاش هم و خوراک
 ۲- ۵۰۰۰۰۰۰۰ غصه
 ۳- ۵۰۰۰۰۰۰۰ بو قاضی معاشات ایشیه
 ۴- ۵۰۰۰۰۰۰۰ معاشات ایشیه و برابره جلا « بر حیات » هم و خوراک ایشیه بود و خوراک و خوراک
 ۵- ۵۰۰۰۰۰۰۰ غصه ایشیه لیدر
 ۶- ۵۰۰۰۰۰۰۰ فراغ و انتقال معاشه لریه معاش هم و خوراک اولیایه کاسری بیکر بیه غصه ایشیه نایزه
 ۷- ۵۰۰۰۰۰۰۰ بواجیت ایشیه لقیلا تا سب و لکاد لریه بر وجه آتی افسار نایح کونولاید -

غصه
 ۱- ۵۰۰۰۰۰۰۰ غصه بر اولیای فراغ و انتقال هم و خوراک
 ۲- ۵۰۰۰۰۰۰۰ دن ۵۰۰۰۰۰۰۰ غصه بر اولیای فراغ و انتقال هم و خوراک
 ۳- ۵۰۰۰۰۰۰۰ دن ۵۰۰۰۰۰۰۰ غصه
 ۴- ۵۰۰۰۰۰۰۰ دن ۵۰۰۰۰۰۰۰ غصه
 ۵- ۵۰۰۰۰۰۰۰ دن بو قاضی معاشات ایشیه اولیای
 ۶- ۵۰۰۰۰۰۰۰ دن بو قاضی معاشات ایشیه اولیای

زیادت بافرسج استقراضا چون و برابره جلا هم و خوراک ایشیه بود و خوراک و خوراک
 تیسره قلمی لیدر

انقره ولایتی

محرمزین قلمی

عزل

عمومی

مخصوصی

خبر

صفحه

۷

خدمت چون تفصیلاً مروره داره سده عادات آنوقت فقط قانونه ابدیت
 حاصل ایدگی و بنا علیه قتلونه بولده انصار ایله هک زحمت و صرفت بولونه
 دولتی بر قایم اولمی کونردگی و جانب معلوم ده ارباب القبت و هکتیک ترحیم و یقینی
 اینه انعام وقت و بصیرت اظهاری صورت مختار لفظ ایاوه افتداره کرمه و بطور
 طبقات ادانه هکتیک اساسی تشکیل این قتلونه وقت کتیک هکتیکه امکان
 حاصل اولم و حقیقه معاند عموم هکتیک صبه بجای حیوان و سلانه برهگی -
 اعتقادیم اولیاده او دوزان هکتیک ن اولمده -
 ۱۲۲۱ / ۲۴
 ۱۲۲۹ / ۲۴

انقره ولایتی
 محرمزین قلمی

Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Lâyihası - 1 (Üst yazısı)

1333. C. II

91

داخیه نظارف

۱۲۲۰

سنه

مجلس المصلح
الاسلامی
العثماني

دبیر کل ولایتی
نومرو
۶۲

ملکیت نفی ناجی بک طرزہ ۱۷ ایلول ۱۲۲۰ تاریخہ کوی تشاری مطبوسی

مقصدہ اجراء الیسی بانفینسی سیه لایحه در

تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اخطار تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق	مشاهدات بيشيه مشوراك بضاهاق بيشيه مشوراك بضاهاق
<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>	<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>
<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>	<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>
<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>	<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>
<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>	<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>
<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>	<p>بشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق اورميش تفتيش بيشيه مشوراك بضاهاق</p>

ص 2

Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Lâyihası - 2, s. 3

۴۴

مشاوره بر بینه احوال و طلبه مقننی طرفه در بیان بر بینه تقاضات

تخصیه بر بینه مملوک ایضاً هاتق
فطار تخصیه بر بینه مملوک ایضاً هاتق
ایضاً هاتق و سوره ایضاً هاتق

دانشگاه تعلیمه عالی بوسل مانع جزیره ایضاً هاتق
اجابه عدالت طره در بینه ایضاً هاتق
شکلات و ایضاً هاتق
تدوین ایضاً هاتق
تدوین ایضاً هاتق

تخصیه
۱۷

Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Lâyihası - 3

نظارت و با اداره عاشره اتخاذ بر بینه تدابیر	مقتضی طرفه عمل و بر بینه مطالبات و اقتضات	تخصیه بر بینه مملوک ایضاً هاتق در بیان بر بینه مطالبات
مستور تدوین ایضاً هاتق ایضاً هاتق		مستور تدوین ایضاً هاتق ایضاً هاتق
		مستور تدوین ایضاً هاتق ایضاً هاتق
		مستور تدوین ایضاً هاتق ایضاً هاتق
		مستور تدوین ایضاً هاتق ایضاً هاتق

Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Lâyihası - 4

مدرسی عالی نظامیہ

واید کرده مقتضای برکت دارد از لایحه تقدیم نموده نیز در عمل اشرفی اشکند و اصحابی بر وجود ضرورت آن و حکومت خدمت و معاونت آنکه اولاً تقاضای
 استوتوج و مهم ایند که نامیه لیکلی نامه و مقاله و انقاره شخصی به نظر اول دفعه بشود بعضاً در کلفت و عقارت و معصده فاندیدی بانیم هم صحیح و اولی
 نامه حسد شیخ و هم در بود دفعه شکله ارباب سفیدان جلبه رنج خلق کاره به کوه معانیه نظریه نرزی در معایه بیله و معصدهات و اقرا و دیگر
 معصبه که لیکلی انکار شده . فری و خللات تقاری عادت و اجودتد مقصد و منوی اولی می بودند خلق تجر معارف اینهمه مشکلات معصبه که زنی اسباب
 انکاره در تقدیم قلم اسامیچ تاریخ شکله اول زربه بر کونا انقار عالی در تجلیه دسترس اولی نامه و صلوات الهی منتهی نامه اولی در معصده
 دار جنس اسامیچ تقاری رجه و جوبه برگه اولی معصده نامه و نامه بر جوده توطیله کار اینهمه تقاری معصده و همی کوی یکدی شکل
 نامه بر جوبه تقاری رجه و جوبه برگه اولی معصده نامه و نامه بر جوده توطیله کار اینهمه تقاری معصده و همی کوی یکدی شکل
 معصبه و در جوبه تقاری رجه و جوبه برگه اولی معصده نامه و نامه بر جوده توطیله کار اینهمه تقاری معصده و همی کوی یکدی شکل
 معصبه و در جوبه تقاری رجه و جوبه برگه اولی معصده نامه و نامه بر جوده توطیله کار اینهمه تقاری معصده و همی کوی یکدی شکل

مدیریت
علی

Mülkiye Müfettişi Naci Bey'in Lâyihasının Havalesi

DH-112

1300.000

مقتضات
۷۵۶

۸۷۸۰۷
۲۳

صیابة قضیه نذیر استیضاح تائید
مذکره ذیل - زائده - ج ۱

مذکور مذکور نذیر تاجری ۹ سنه
اولیوب حضور شاه در کلمه الزامه برنده برنده
مدرسه - ایستادگی

مکتوب در سنه ۱۳۰۰

مقا عاقله صورت تخریب و تحلی مقصد در دسته نفع
اولی نواحی خانقاه اعظام نفعه و نفعه نفعه که ملک امور
دائرة سنه معالایفیه فوراً اولیوب علیه السلام

ساز در نفعه
علی

